

Böyük humanist

(Əvvəli ötən sayımızda)

Böyük humanist Nəriman Nərimanov ictimai-tərəqqi ideyalarının tarixi əhəmiyyəti ve onun gənc nəsilə aşılınması yollarından bəhs edarkən onu da göstərməliyik ki, bu problem ətraflı şərh olunmaya (həm də dolğun və obyektiv bir tarzda təhlil aparmaq yolu ilə) müqətedir mütəfəkkirinən hayat hadisələri haqqında fikir və ideyalarına toxibolumz faktları yanaşılmalıdır. Xüsusən, böyük humanist-demokratik qayələri, məqsəd və arzuları öz cüründə daşıyan bu tarixi səxsiyyətin ideya-mənəvi irləsine yeni tədqiqatı yanaşmaları, müasir metodoloji prinsiplər, o cümlədən səxsiyyətönümlük, azadlıklıq, müstəqillik, plüralist ruh və maneviyat prizmasından rakurs edilmişdir. Xüsusən, onun xalqın həyatına, varlığına, tarixinə, mənəvi dünüstəsinə, mötəbər pedaqoji irləsine son derecə həssas olan qayğıkeş münasibəti yeni təcrübədən aşkarlanmalı və necib, yüksək məhiyyəti ideya-nəzəri təsirinin gənc nəsilədən sonra maraq və məhabbat hissi oyanan faktorları yeni konseptual elmi-didaktik-mərkəzi əsasıyla, geniş təhsilindirci parametrləri onlara əyadılmışdır. Konkret ifadə etsək ona nəolmaq lazımdır ki, hər bir məktəblə, hər bir tələbə kontingentinə bəyərən, bu məraifindəci irləndən yaradılıqlı, tədqiqatçılıq sırası ilə, müasir kreativ düşüncə yənəlilikləri ilə bəhrələşsinər. Birmanlı olaraq demək olar ki, böyükən hər bir nəsil milli-mənəvi deyərlər sistemimizin, böyükən hörəmt, aqvalideyən olmamaq, adəb-aranlılıq, aila-sədəqətliliyi, xalqılık, milli adət-ananələrə bağlılıq kimi pöhrə veren bər irlən nadir incilərin mühafizə edib, onları ağıvı və idrak müstəvəsinə getirmək, yeni manəvi yaddaşlarda orqutuy saxlamaq öz istədəri və bacarıcı səviyyəsindən ənənəvi dərk ətsinlər.

Xüsusan, elmi-pedaqoji cəbbəxanənin flaşlaşan Təhsil Institutunun müvafiq əməkdaşlarının bəsahədə uğurlu təşəbbüsleri ümumxalıq və ümumdövlət seviyyəli müzakirələrə rəvac vermişlər, onlarla irəli sürdükəri rəy və təkiflər, milli konseptual metodik sistem geniş müzakirə mənbəyinə çevriləmildir.

Ölkəmizdə cərəyan edən sosial-mədəni durumun inkişaf dialektikası onu vacib edir ki, bər günün insan-təbiat-cəmiyyət metodologiyası (texnologiyası) və tərbiyinən sağlamlaşdırılması üçün on tutarı ideya qaynağıdır.

Müslümlər Nəriman Nərimanov həmin məsələ ilə əlaqədar adəb-i-bədi, pedaqoji irləndəki didaktik-təbiyevi materialları məzmununu, fikir və ideyalarını böyükən nəsilə elə çatdırımlıklär ki, onlar həmin materialların müasir məlumatları, o cümlədən, paralansız Azərbaycan topqarlığının sine-sində çarpışan Qarabağ sitəminə, dö-zümlüən münasibət şururu formalaşdırmaq əzmkarlılığına xidmet edən müqayiseli təhlili principiliqlik, ədalətlilik, obyektivliklə, dərin mühakimə zə-

minində əzx edib mənimsəsinər.

Görkəmli məraif-pərvərin zəngin təc-rübə və düşüncələr mənbəyində isə belə "əxlaqi fragmentlər" çıxdır. Bunu onun ənsanların azadlığı və şərəfi, milli tərəqqisi, intiqaz yolu tapması haqqında olan müyyəyan qism fikirleri təsdiq edir.

İndiya və gələcəyə aid olan həmin fikirlerdəki nümunələr təkəri-pedaqoji baxımdan tədris olunub faydalı təhlis mənbəyinə çevrilmişdir. Bu cəhətdən N.Nərimanovun həyat və yaradıcılıq sənədatasının arxiv mənbələrindən gö-türülən ilkin seçmə nümunələri də tədris-terbiyə işi üçün istifadətəcərəbasında maqbul sayılmalıdır. Sözün geniş menasına Nəriman Nərimanovun ideya-mənəvi irləni sistəmi, ardıcı, məqsədöñün şəkildə tədqiq edən məhsul-dar alımların ikisinin - akademik Hüseyin Əhmədovun və təfərruatlı tədqiqatçı alım-mütxessisi Firdovsiyevi xanı-Nərimanovun dinamik iş əslubu onun deməye əsas verir ki, əsl alım şücaati, vətəndəs-tədqiqatçı - sövgü ilə "Nərimanşunaslıq" fəlsəfəsinin həm ideya-siyasi, həm də miltikultural deyərlər baxımdan doğru-düzgün təlimini mahz, bə ziyalılar məqrər ideya plat-forması üzündən ciddi, analitik təhlilini təbdirdən-tədbirdə yox, mütəmadi haldə, tənzimləyici ideyalarla təkmilləşdirək gənə nəsilə armagān edirilər.

Bir məsələnədə qeyd edək ki, N.Nərimanovun bədi-pedaqoji tələffük məhsulları, içerisinde bəla ibratməz faktorlar təkər dərsliklərdə mövcud olan program materialları həcmində yox, həm də geniş faktik materiallar əsasında öyrənilməlidir. Bu günün oxucusu tam yaqın etməlidir ki, onun bu cür əxlaqi-əlini meziyyətli fikirlerinin başlıca fabulasiyasında yalnız yaqın tərəqqi imkanlarını çalmaq arzusudur. Həyətinin menasını xalqına xidmetde gəren N.Nərimanovun bəle ictimai fikir-lərindən, emal və arzularından bəhs edən son derecə dərin mündərəcili mə-qalelərindən biri dediklərimizə yaxşı-

sübüt da ola bilər. Orada yazılır: "Ana dili! Nə qədər rəfiq, nə qədər ali, his-siyat-qəlbibiya oyandıran bir kalmal! Nə qədər əzəmetli, na qədər möhtəşəm, na qədər müqəddəs bir vüvvəl! Ana dili! Bir dili ki, məhrəbin və vüvəd öz məhabəbatını, şəfaqəti-mədarəsnəni sənə o dilda bayan edibid. Bir dili ki, sen həla besidekə iken laylay şəklinde öz ahəng və latəfatını sənə eşidirib, ruhun ən darin güşələrindən nəqş bağlayıbdir" (Bax: Nərimanov N. Məqalələr və nitqlər, 1-ci cild, Bakı, "Azərnəş", 1971, sah. 98-99).

Məhz, bu nüqtəyə-nəzərdən da biz, müasir hadisələr zamanında gənc nəsilə hayat proseslərinin, cəmiyyət hadisələrinin real dərkinə sefərər edib bùnlardan doğru-düzgün nəticə hasil etməye mümkin qədər alışdırmaq üçün bə böyük oyanışın banisinişin hayat və yaradıcılığını analitik təhlil etməkə onun populyar məqalələrindən müayyən qism nümunələrə də gəncəri tənis etmək vacibdir.

Bütönlükda isə N.Nərimanovun həyat və fəaliyyəti nümunəsindən onun ic-timai-tərəqqi ideyalarının böyükən nəsi-le təlqin etmək üçün bù istiqamətləri mühüm amil saymaq lazımdır:

- N.Nərimanovun ic-timai və Dövlət xadimi kimi Azərbaycanda məraif və mədaniyyətin yayılmasında xidmətləri;

- adəbin adəb-i-bədi yaradıcılığında ifadəsinə tapmış yüksək mənəvi idealərin - xalqılık, humanizm, vətənpərvərlik, demokratizm, savad təlimi uğrunda mübarizə etmələrinin təcəssümü;

- geniş xalq kültüsi ilə bağlılıq, xalqın savadlanması uğrunda mübarizə-dəki fəaliyyəti;

- Azərbaycanın milli dırçılışına, səverinəyinə, xalqın birliliyinə, onun soy-kökünə, adət-ənənələrinə, milli və ümumbaşarı dəyərlərinə, sərhədərinə, bər sərhədərinə toxumluşluq qayğısına qalmaga səsleyən radikal baxışları;

- nəhayət, tibb elmi və təhsil sahəsində görkəmli mütxəssis kim nəcib sanət və ixtisəs sahibi olması.

2020-ci ilin aprel ayında Azərbaycan-nın görkəmli yazıçısi və dövlət xadimi Nəriman Nəcəf oğlu Nərimanovun analan olmasının 150 illiyi tamam olur. Bu tədbir ümumxalq və ümumdövlət səviyyəsindən qeyd olunacaq. Bütün doğmənlili, humanistliyi ilə möhtəşəm ideyələr carşı olunan dünyasöhrəti böyük humanist Nəriman Nərimanov öz xalqı üçün hem rəhbər, hem də güvənmiş olmuş, bu yolda abediyəşar bir həyatın təşənəsi qoymuşdur.

Bu məqsədə her bir Azərbaycan övladı onun azadlıq, tərəqqi və xəsəbət həyat uğrunda məsilsiz emal xidmətlərindəki işliqli ideyalarдан yəniləzər, rənovator baxışlarında bəhrələnməlidir. Bunu bizden həyatın özü tələb edir.

Vüdət Başirov,
Azərbaycan Diller Universitetinin
Pedaqogika kafedrasının dosenti,
pedaqqogika üzrə fəlsəfe doktoru